

Dialogus az autentikusságról

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Békesség Neked, Apám! Jól látom, a könyvtár felé visz utad?

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Igen, oda igyekszem. S Te már végeztél ottan?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Dehogyan, számos tekeracet kell még áttanulmányoznom. Ismersz, különös nagy öröm nekem itt a Muszeionban munkálkodni, hiszen gyűjteményünk páratlan gazdagságú.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Hála az isteneknek, no meg Antóniusnak, hogy a pergamoni tekercek hozzánk kerültek. Nem is akarok belegondolni, átvészelné-e egy újabb tűzvész az a könyvtár... No de mi az oka annak, hogy félbeszakítottad a munkád?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Az új színházhoz indultam. Úgy hallottam, előadásra készülnek ottan, amiben a kórus mozgásához régi krétai táncokat dolgoznak fel. Gondoltam, megérdeklődöm, vajon autentikus lesz-e a tánc előadása.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Árudd el, mit értesz Te „autentikus” alatt?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Számomra autentikus az, ami az eredetinek közeli képmása. Ez esetben a tánc közelítse meg a krétaiak táncát, azt, amit eredetileg vidéki menyegzők után jártak jókedvükben. Közelítse, de itt nem a színpad díszletére vagy a táncosok öltözkéire gondolok, hanem a tánc mozgás-nyelvére.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Fiam, kedvemre való, hogy ezúttal is a nyelvet említéd hasonlatként. Gyere, sétálj velem egy darabon, hadd kérdezzek erről. Valóban a beszélt nyelvhez hasonlatos lenne a tánc?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Magam úgy képzelem, a tánc nyelvén is lehet beszélni. Hozzáteszem, beszélni lehet nyelv-helyesen, de éppenséggel hibásan is.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Mondd hát, miként lenne elsajátítható ennek a különös nyelvnek a helyes használata?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: A krétai tánc példájánál maradva, egy kis krétai falu közösségében a gyermek ezt magába szívja, akár csak az anyanyelvét. De ha arra kérdezel rá, felnőttként hogyan tanulható meg ugyanez, immár jó kérdésel. Mert nyilvánvaló, a kar táncosai sem gyermekként tanulták meg azt. Azt kell mondjam, felnőttként másképpen tanulhatók a dolgok. De éppen úgy lehetséges ez is, ahogyan mi meg tudtuk tanulni a rómaiak nyelvét, mint egy idegen nyelvet. Azt pedig már korábban megállapítottuk, minő jó szolgálatot tenne ilyenkor a diák kezében egy leírás az adott nyelv szabályairól.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: A táncra is létezne tehát egy nyelvi szabálykönyv, aminek meg kell felelni a hitelességhez? Mert ha jól értem, ezek után akkor neveznél egy táncot autentikusnak, ha az megfelel eme törvényszerűségeknek. Így gondolod?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Pontosan úgy, ahogy mondod. Én sem tudtam volna találobban kifejezni.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: S vajon a szabályok ezen rendszere hogyan lenne megszerkeszthető?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Nyilvánvaló, leginkább azok ismerik az adott táncnyelvet, akik anyanyelvként bírják azt. Őket kikérdezve lehetne kidolgozni a nyelv tanát.

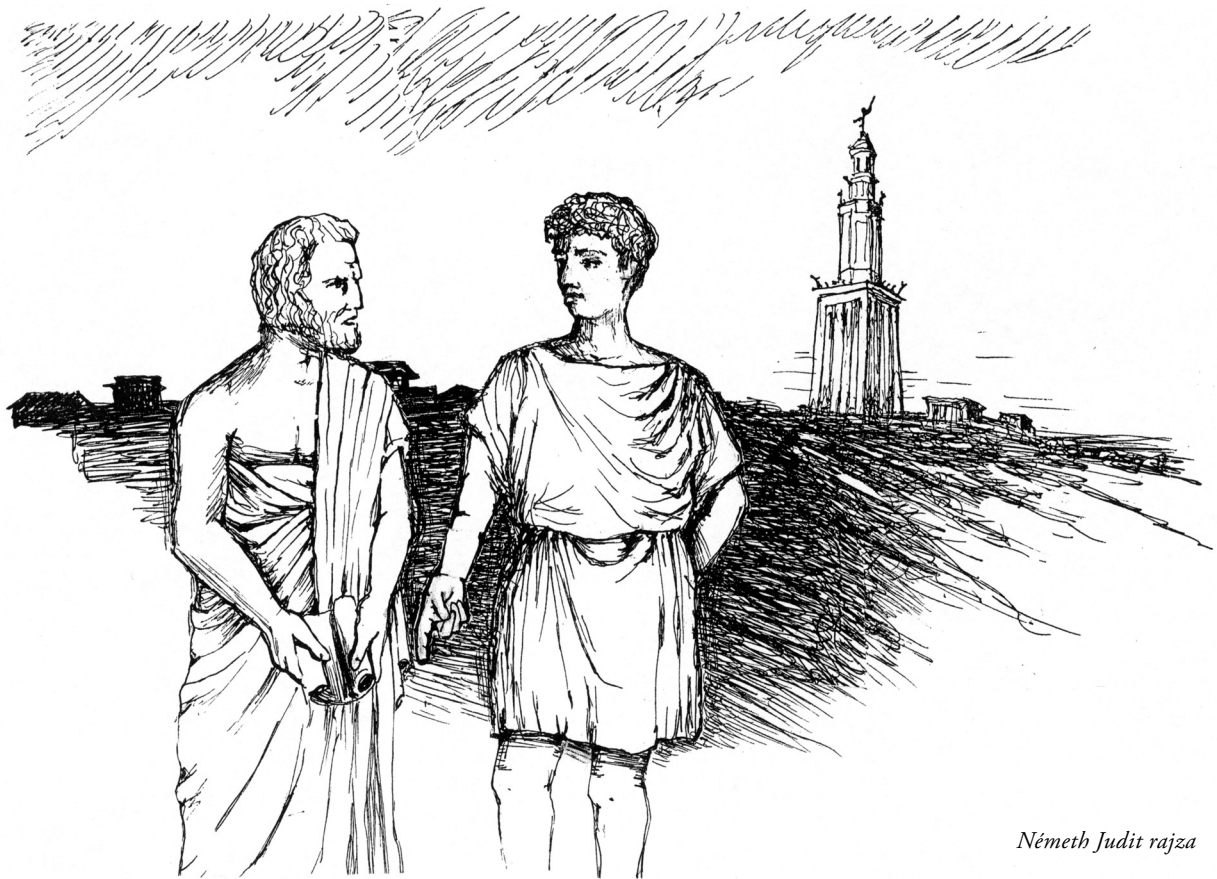
APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Attól tartok, nem tudnának mit mondani. Ugyanis más dolog beszélni egy nyelven, s megint más tanítóként ismerni azt. Attól még, hogy valaki használja a nyelvet, nem biztos, hogy meg tudja fogalmazni annak szabályait.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Ebben igazad lehet. Akkor hát a szabályokat úgy kell felállítanunk, hogy sok-sok eredeti szöveget vizsgálunk meg aprólékosan. Úgy vélem, a görög nyelvhez hasonlatosan a táncos mozgást is fel kell tudnunk bontani kisebb elemekre, s ezen elemeknek ugyanúgy rendje kell mutatkozzon.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Kifejtenéd részletesebben, mit értesz ezen renden?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Tekintsük most is a Nagy Homérosz írásait. Először is rend van abban, ahogyan a különféle szavak elhelyezkednek a szövegben. Ahogy azt már a szamothrakéi Arisztarkhosz és tanítványa, a thrákiai Dionüsziosz is megmutatta, a szavak előfordulása nem egyenletes. Biztosra veszem, a tánc elemei között is vannak gyakrabban használatosak. Másodikként, tudjuk, Dionüsziosz leírta a Grammatikájában, hogy a szavak osztályozhatók fajtájuk szerint: egyesek személyt jelölnek, mások cselekvést, megint mások ismét mást. Bizonyára a tánc elemei is besorolhatóak lennének csoportokba, a hasonlókat összegyűjtendő, a különbözőket szétválasztandó. Harmadikként azt a rendet említem, amiről nem a tekercekből szereztem tudomást, hanem Te tanítottál rá, Apám, nevezetesen hogy a szavak kapcsolódása szabályszerű. Miért ne lennének megállapíthatók ugyanúgy kapcsolási szabályok a táncolt szavak között is?

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Igen, a cselekvőt és cselekvést jelölő elemek összekapcsolódnak, amint kifejezik a szöveg tartalmát, mondanivalóját. Úgy is mondhatnám, a jelentés általi szerepük szervezi őket mondattá. Így van ez a görögben éppen úgy, mint a latinban. De vajon mik lennének ezek a szó-egységek a táncban? Mert én nem látok olyasfajta jelentéssel bíró egységeket ott, mint a beszélt nyelvben.

Németh Judit rajza

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Megvallom, eleddig nem gondoltam bele ilyen mélységben az egységek mibenlétébe, s ezen a ponton immár bajba is kerülök. Ahogy mondod, a nyelvben valóban szavakat és ezekből álló mondatokat vizsgálunk, melyekhez meghatározott jelentés kapcsolódik. Nem tudok azonban olyan egységet mondani a táncban, ahol a mozgás önmaga ilyesfajta jelentést hordoz. Ha jobban meggondolom, azt sem tudom, hogy mekkora hosszúságú szakaszokat kellene értelmezni, hogy ilyet találjak. Látom már, abba a zsákutcába jutottam, ahová vezetni volt szándékod, amikor a beszéd és a tánc hasonlatosságára kérdeztél rá.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Én inkább úgy mondanám, eljutottál ahhoz a ponthoz, ami nekem rögtön feltűnt. Most Te is beláthatod, az elmaradó jelentés miatt a mozgás nagyban különbözik a beszélt nyelvtől.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Mégis úgy hiszem, rend van, és szabályok vannak, amiket a tánc esetében is lehetséges feltárni.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Jól van, próbáljuk meg folytatni a Te gondolatodat. De ahhoz, hogy az általad említett háromféle rend bármelyike feltérképezhető legyen, mindenekelőtt azt kellene megállapítanunk, mik is a szavak voltaképpen. Járjuk hát körbe, hogyan lennének meghatározhatók valamiféle egységek a mozgás folyamában. A kérdés most az, hogy miként hajthatunk végre ilyen felbontást a jelentés ismerete nélkül, már ha egyáltalán végre tudunk hajtani ilyet. A válasz pedig nem magától értetődő már azért sem, mert ahogy én megfigyeltem, a táncosok mozgása mindvégig folyamatos, sőt olyannyira összefolyó, hogy szinte lehetetlen észlel-

ni egy-egy ilyen szó-egység kezdetét vagy végét, és felismerni önálló egységeket. Márpedig ha nyelvi úton akarsz megközelíteni a tánc autentikusságát, túl kell jutnod ezen az akadályon. Azt hiszem, remek feladványra bukkantunk, rajtad a sor, tudsz-e megoldást találni a táncos szavak illetően elhatárolására.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Rendben, tehát csakis azt vehetem figyelembe, amit az emberi mozgás kívülről mutat, a tánc pusztá formáját. Mármost megpróbálnék elválasztó határokat találni oly módon, hogy valamiféle időnként megjelenő nyugvópontot figyelek meg. Persze jobb lenne példát is mondanom.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Kérni akartalak rá.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Képzeld együtt magunk elé, amint a táncosok láncba fogódnak, ámbar elég közülük egyet is kiszemelünk. Mondjuk épp előre emeli a lábát, aztán rálép, majd a másik lábát emeli, és ezt az egyik mellé zárja.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Próbálok követni. Most páros lábon áll, igaz?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Úgy van. És mivel testének súlyát mindkét lába tartja, most bármelyikkel elléphet, bármelyik irányba indulhat. Éppen emiatt ezt a helyzetet határnak mondanám. De lábait a táncosnak még csak zárnia sem kell ahhoz, hogy határ mutatkozzon mozgásában. Ha korábbi balra haladását most jobb irányra váltja, azt is új táncrészlet kezdetének vehetjük. Azaz mégiscsak elhatárolhatók a táncrészletek így, a külső forma alapján.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Nem gondolod, hogy a zenét is figyelembe kellene venni a felbontás során? Hiszen a táncos mindenkor a zenéhez alkalmazkodik, a zenét követi.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Kétségtelen, a táncos zenére illeszti rá mozgását, de a táncrészek határai nem feltétlenül esnek egybe a zene hangsúlyos pontjaival. Nem biztos, hogy egy nyugópont, egy irányváltás a dalsor végén jelenik meg. Amondó vagyok, a formai és a zenei megközelítés is megfontolandó, célszerű lenne a kettőt egyeztetni egymással. De lehet, hogy éppen ezért nem találhatunk egyértelmű határokat a szavak között. Lehet, hogy nincsenek is éles határok, csak kötőszavakhoz hasonló jellegű mozgáselemek, amik kapocsként hidalják át a táncszavak közötti részeket.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Úgy érzem, a jelentés ismerete nélkül csak tapogatózunk, akárcsak a régi írásoknál. A Krétán kétezer évvel ezelőtt használt képirás jelentését sem ismerjük, s talán sosem fejtjük meg, nem él már, halott. Újabb kétezer év elteltével, még ha ma ismert is, az egyiptomiak isteninek mondott írása elfelejtődve szintúgy halott lehet. A fáraók díszes rajzolatú jeleit nem biztos, hogy megfejtí majdan valaki, hacsak nem talál olyan többnyelvű táblákat, ahol ugyanaz a szöveg van több nyelven is rögzítve, mint a Ptolemaiosz királyok fekete bazaltkőbe vésett rendeletein... Te nem úgy látod, hogy a mi szemszögünkből ezek a vidéki táncok olyanok, mint ismeretlen, halott nyelvek?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Apám, az előbb felnyitottad a szemem, amint a jelentéstől a formai megközelítés felé tereltél. Most már nem riadnék meg egyetlen halott nyelvtől sem, ami annak formai tanulmányozását illeti. Hanem a holt nyelvek kapcsán egy újabb lehetőség ötlök fel bennem a szavak elhatárolására. Mert úgy is tekinthetjük a mi feladványunkat, mintha titkos írást kellene megfejtenünk. De hát az sem reménytelen. Diophantosz barátomnak elmondása szerint sikerült a hajdani Caesar titkosított üzeneteinek bizonyos részleteit megfejtenie.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Hogyan? Kíváncsivá tesz!l!

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: A következő módszert alkalmazta: elkezdte figyelni a betűjelekből álló mintákat a szövegben, s a legtöbbször ismétlődő minták egy-egy szó helyét mutatták meg. Természetesen minél hosszabb szöveg állt rendelkezésére, annál inkább tudott találni hasonló, visszatérő mintákat, megállapítandó a szavakat. Ez a módszer tehát megmutatja az egységeket még akkor is, ha nem is tudjuk előre, milyen hosszúak azok, ezért nagyban segíthet nekünk a táncos mozgás felbontásában. A szavak hosszára aztán lehet, hogy a különféle táncokban más és más adódik majd, az egyik táncnál egészen hosszú mozgássor, a másikonál csak rövid mozdulatsor. Mindenesetre az ismétlődő elemeket kigyűjtve sikerülhet összeállítani egyfajta jegyzéket a tánc elemeiből.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Látom én, hogy ez az eljárás a vissza-visszatérő formákat veszi észre, de mi történik a tánc azon a részein, ahol nem található ilyen ismétlődő minta?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Azok a részletek igen ritka szavaknak értelmezendők, és ki is maradhatnak első jegyzékünkből. Viszont az alapszavak tárába bekerülő elemekkel már beszélni, vagyis táncolni kezdhet a nyelvet tanuló. Érdemes legelőször megtanulnia ezek közül is a gyakrabban használatos, fontosabb szavakat. Egy szó fontosságát úgy tudjuk írásban jellemezni, hogy melléje tesszük azt a számot, amit oly módon nyerünk, hogy megszámláljuk az adott szó összes előfordulását.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Ez nyilvánvaló. Annál nagyobb szám kerül a szó mellé, minél többször volt használatos.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Ha pedig emellett harmadikként még feltüntetjük a leggyakrabban hozzákapcsolódó szomszédos szavakat is, máris bárki számára készen áll a tánc receptje, hiszen megvannak a hozzávalók, a mennyiségek és az elkészítési sorrend is.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Kedvenc halétkem, a márna, sok olívával és alexandriai módon elkészítve az igazi! De mielőtt megéheznék, maradjunk csak a nyelvnél és a táncnál: nézzük, mitől lesz egy nyelvi közlés igazi! Az autentikusságot meg tudod-e pontosabban határozni azután, ha sikerül nagy nehézségek árán megoldanod a felbontást és jegyzékbe szedned a táncolt szavakat?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Én autentikusnak mondanám azt a táncot, amit úgy szerkeszt valaki, hogy az elmondott szótárból válogat hozzá szavakat, mégpedig használati fontosságuk figyelembe vételével, s a leírt kapcsolatok szerint köti őket egymáshoz. Autentikusnak mondanám, mert a tánc mind e három tényezőjét az eredeti szövegekből nyertük ki.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Azért felmerül bennem jó pár kérdés. Egy bizonyos szónak vajon melyik változata kerülne bele a szó-tárba, főként, ha a szóképzlet több falut, több vidéket is felölel? Ha olyan változatok összekapcsolásával jön létre egy új tánc, amely változatok eredetileg egymás mellett sohasem szerepeltek, netán különböző vidékekről is valók, biztos vagy benne, hogy autentikus lesz a tánc? Nem csak egy kevert, mesterséges kreatúrának mondható? Tudhatod, a legautentikusabbak úgyszólván az eredeti közlések. Hogyan is kívánhatnál náluk gyönyörködtetőbbet? Azt megértem, ha ezek iránt érdeklődsz, de árul el, miért akarsz mégis többet. Mi okod van rá, hogy új szövegeket hozz létre egy jegyzék használatával, és másokat is erre biztass?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Hiszen a nyelvnek élnie kell! Jobb lenne talán befagyott állapotában, élettelenül hagyni? Feléledni pedig azáltal tud, ha elemeiből új szövegeket is alkotunk.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Egy holt nyelvet akarsz feltámasztani, ami eddig természetes környezetében fejlődött. Ha egy nyelv él, változik is. Honnan tudható, hogy régi környezete nélkül ez a változás nem a nyelv elkorcsosulásához vezet majd?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Erre szolgálna útmutatóul ez a bizonyos nyelvi szabálykönyv.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Gondolod, hogy a szabályokat mindenki be fogja tartani? És ha valaki úgy alkotna szöveget, hogy megszegne akár csak egyetlen leírt szabályt is, ne tegye? Ha nem veszi szigorúan, csak ajánlásnak tekintik majd a könyvet, esetleg új szó-kapcsolásokat alkalmaz, az már nem kívánatos? Másvalaki biztosan még új szavakat is fog készíteni, mondván, hadd fejlődjön a nyelv. Azt hiszem, mindig lesznek újítók, inkább az a kérdés, lesz-e az újításoknak vigyázója. Mert az élő nyelv burjánzik, vadabbnál vadabb ágakat hajt.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Persze egy szótár létezése önmagában még nem biztosítja a nyelv védelmét. Ha valaki úgy alakítja beszédét, hogy rá sem hederít a nyelv szabályszerűségeire, teheti kedvére. Ahhoz azonban, hogy egy közösségnek valóban közös nyelve legyen, többeknek együtt kell formálni azt. A táncosok közösségében irányt szabhatnának mondjuk a táncversenyek bírái. Kijelölhetnék a fejlesztés lehető irányait, mérsékelhetnék a szélsőséges újításokat.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Ebből úgy tűnik, az autentikuság nem abszolút kategória. Szavaid a viszonylagosságra mutatnak rá, ahogy eltéréseket értelmezel, és azok fokozatait. Mint ahogy árnyalatai vannak a színeknek is, és mikor világosnak mondasz egy színt, az ég kékjét vagy a homok sárgáját, akkor is viszonyítasz. Viszonyítasz, mégpedig ahhoz a fehérhez, amit éltedben a legvilágosabbnak láttál.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Igazat adok Neked. Amikor egy táncos megnyilvánulásról mondom azt, hogy autentikus, a tanult tánc forrásához, az eredetihez viszonyítok. És nem biztos, hogy szerencsés kategorikusan kijelenteni ezt. Jobb lenne inkább azt megadni, hogy ez a táncalkotás mennyiben tér el az eredetitől. Ehhez, és hogy a versenybírák is mintegy mércével tudják mérni a különbségeket, mindenképp szükségeltetik, és számomra most már végképp látható: le kell írni a nyelv szerkezetét.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Mércével mérni, ugyan! Nézd csak meg Püthia Játékain a versenyszámokat. Delphoiban a zene, a költészet sosem mérhető úgy, mint egy futóverseny vagy kocsiverseny a célvonalnál. Hányszor, de hányszor lobbant már fel a vita egy-egy eredményhirdetés után. A versenyzők nem értik a döntést, de még az egyes bírák véleménye is eltérő szokott lenni az újítások megítélésében, és ez az ifjak táncversenyeinél is ugyanígy van.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Arra gyanakszom, sokszor a versenybírák sincsenek birtokában megfelelő ismeretnek a tánc nyelvi szerkezetéről. Nem ismerik az egyes táncok szabálykönyvét, csak általános nyelvi jellemzőkre figyelnek, vagy bizonyos súlyozásokat szemlélnek. A hangok súlyozása a beszédben is jelleget ad egy-egy szónak, ez mostanában esett érdeklődésembe.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Ha még a versenybíráknak sincs a kezükben oly szabálykönyv, amit Te javasolsz, s ami vitán felül bizonyítaná értékelésük igazságát, addig a táncosok értetlenkedése jogosnak mondható, ugyanakkor a felek vitája csakis meddő lehet. Megmondom, mi okoz itten gondot. Párbeszédünk többször fordult rajta, és ismét ide jutottunk vissza. Igen, a jelentésről van szó. Ugyanis míg a jelentés, az érthetőség a beszédben a nyelvi helyességet tudja megmutatni, a táncnál nincs a hitelességnek ilyen eldöntési kritériuma. Különben nem gondolod, hogy maguk a táncosok érezhetnek rá legjobban a tánc nyelvére? Mégiscsak az ő testük ennek a beszédnek a közege. Ha sok eredeti szöveget tanulnának meg, a nyelv elemei egyenesen izmaikba ivódhatnának, nem csak a fejükbe, mint nekünk, kik nem vagyunk nagy táncos tehetségek, valljuk meg.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Jóllehet magam sem vagyok táncos alkotó, de a táncos nyelv tanulását, mint ahogy bármily nyelv tanulását félnék csak nyelvérzékre bízni, hiszen az érzék hamis lehet. Azt tartom, nem kerülhető meg a szövegek alaposabb elemző tanulmányozása. Mindenesetre azért indultam a színházhoz, hogy a kar vezetőjétől, a kar táncosaitól tudakoljam meg, hogyan látják ők, autentikus-e az általuk előadandó tánc, vagy – most már így mondom – mennyire autentikus. Vajon a bemutatóra készülvén végigjártak-e egy, a mi elméledésünkhöz hasonlatos utat, s hogyan ültették át azt a gyakorlatba.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Azt hiszed, a társulat be fogja ismerni, hogy nem kellőképpen felkészült? Te sem tudod ellenőrizni azt szabálykönyved elkészítése nélkül. De nem számít, a közönség biztosan élvezni fogja az előadást; nekik csak a látványosság számít, nem az autentikusság.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Úgy vélem, e kettőnek nem kellene kizárnia egymást; ildomos lenne a színpadon mindkettőre odafigyelniük. Ki fogom őket kérdezni ebben is. De kérlek, folytassuk máskor ezt az eszmecsere-t. Most már igazán indulnom kell, hogy visszatérhessek, mielőtt a sötét leereszkedik, és Pharosz fényei idelátszanak.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Jól van Fiam, menj csak. Addig már eljutottunk, hogy a táncot nem könnyű oly módon leírni, mint nyelvet. Azt tanácsolom, inkább foglalkozz továbbra is a beszélt nyelvvél, van teendőd azzal is. Olyan időket élünk, hogy különben sem kap túlságosan nagy figyelmet az, aki régi táncokkal bajlódik. Nem úgy a könnyűvérű táncosnők, akik a hájas, részeg és kába rómaiak előtt kellett magukat! Amazok maguk meg már nemhogy táncolni, de mozdulni sem tudnak, ha csaknem annyira, hogy a két tenyerüket összeütögesék! Eh! Hová is tart a világ...

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Ne bosszantsd magad, Apám! Békeség Veled!

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Békesség!

Misi Gábor